

die enim tertio descendet Dominus coram omni plebe: „ quasi diceret, Meméntote, quia Dominus terribilis descendet ad districtum iudicium: et ideo estote parati in diem tertium. Primus dies est dies nostrae nativitatis: secundus nostrae conversationis: tertius dies mortis, vel adventus districti iudicii. Luc. 12: „ Estote parati. „ In praeparatione ad iudicium debent tria notari; scilicet modus, providentia non praeparatorum poenam evadere, lucrum cum praeparatis vitam aeternam possidere. De primo Eccle. 18: „ Ante iudicium praepara iustitiam tibi, „ scilicet poenitentiam agendo. Matth. 3: „ Poenitentiam agite. Appropinquabit enim regnum caelorum, „ idest regis caelestis justum. Joel 2: „ Magnus dies Domini et terribilis valde, quis sustinebit eum? Nunc ergo dicit Dominus: Convertimini ad me etc. „: quasi diceret: Apparate vos ad diem Domini poenitentiam agendo, et peccata mundi non faciendo. De secundo Apoc. 18: „ Exite de Babilone, popule meus, et ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipietis. „ „ Exite de Babylone, „ idest praeparate vos ad iudicium poenitentiam agendo, et peccata mundi non faciendo: et per talem providentiam evadetis ejus poenam. Luc. 12: „ Si sciret paterfamilias etc. „ Glossa: „ Nesciente paterfamilias, domum fur perfodit; quia dum a sui custodia spiritus dormit, improvisa mors carnis habitaculum irrumpit, et animam ad supplicia trahit. Furi autem resisteret, si vigilaret, et adventum iudicis occulte praeventem praecavens, iudici poenitendo occurreret; et sic utique dormientium, idest non praeparatorum poenam evaderet. „ De tertio Matth. 25. Cum fatuae virgines, idest animae non paratae, irent emere ad forum diaboli cum Eva, vel cum Dina, ubi pro modica re dant multa bona, venit sponsus, et quae paratae erant etc. Ecce triplex lucrum praeparationis ad iudicium: scilicet possessio caelestis regni, societas amabilis sponsi, deliciae totius boni. Primum notatur ibi, „ Intraverunt: „ secundum ibi, „ Cum eo: „ tertium ibi, „ Ad nuptias. „ De primo Matth. 25: „ Venite benedicti Patris. „ De secundo 1 Thessalon. 4: „ Semper cum Domino erimus, „ sine quo nulli bene, cum quo nulli male esse poterit. Joan. 17: „ Pater quos dedisti mihi, volo... ut videant claritatem quam dedisti mihi. „ De tertio Isai. 66: „ Gaudete cum Jerusalem, „ idest cum beatorum omnium pacifica et iudicanda societate, „ ut repleamini ab uberibus consolationis ejus. „

CAPUT III.

De secunda causa institutionis Sacramenti Eucharistiae, scilicet Sacrificio Altaris.

„ Venite, comedite etc. „ Item causam tuam etc. Thema proprium. Sacrificium Juda, quasi regis, et militiae, idest Christi et Ecclesiae. Malach. 3. Secunda causa institutionis Sacramenti Dominici Corporis est sacrificium altaris. Circa quod sacrificium notantur tria: scilicet forma offerendi, quaestio de sacrificio legali, et excellentia nostri sacrificii. De duobus primis hic potest dici; de tertio in sequenti. Primo notatur forma: et haec est triplex. Prima in oblationum veterum praefiguratione; secunda in humanae formae veritate, tertia in panis et vini specie. Prima est synagogae commendata sub lege, secunda caritatis divinae oblata in cruce, tertia fidelis animae consecrata in mensa Ecclesiae. Prima data est in signum, secunda in pretium, tertia in solatium. De prima Levitici 4: „ Si omnis Israel per ignorantiam peccaverit: offerat pro peccato suo vitulum, „ idest Christum; dicit Glossa: Hoc autem non erat in persona, sed in figura. „ Exod. 12: „ Similiter agnus immaculatus, quem occidebant in Pascha, et ejus carnes edebant, „ figura Christi erat, ut dicit Gregorius. De secunda forma Isai. 53: „ Sicut ovis ad occisionem ductus, vulneratus est propter etc. Oblatus est, quia ipse voluit. „ Hoc vere secundum formam humanam in cruce. Hebr. 10: „ Sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel, „ scilicet in cruce. De tertia Psal. 109: „ Tu es Sacerdos in aeternum etc. „ Qui, ut dicitur Gen. 14. „ Obtulit panem et vinum: „ sic Christus dat corpus et sanguinem suum in sacrificio altaris sub panis et vini specie. Matthaei 26: „ Accipit Jesus panem, et benedixit: et ait: Hoc est corpus meum. Et accipiens calicem, „ idest, vasculum cum vino, gratias egit dicens, „ Hic est sanguis meus etc. „ Secundo notatur brevis quaestio de sacrificio legali, in qua tria fiunt. Primo contra insufficientiam quae imponitur sacrificiis legalibus, opponitur; secundo contrarietas solvitur; tertio causa illius sacrificii assignatur. Primo contra insufficientiam, quod Deo non placuerunt, et quod peccata non abstulerunt, secundum illud Jer. 6: „ Holocausta vestra non sunt accepta, victimae vestrae non placuerunt mihi: „ et contra his similia opponitur. Levit 4: „ Si peccaverit autem quis de populo terrae, offeret capram immaculatam, et adolebit eam Sacerdos super altare in odorem suavitatis Domini; et dimittetur ei. „ Ergo videtur, quod vetus sacrificium placuerit Deo, et propter hoc

peccata dimisit. Hebr. 11: "Omnia pene in sanguine mundantur secundum legem, et per sanguinem animalium sacrificatorum remittuntur peccata delinquentium." Ergo illa sacrificia Deo placuerunt, et peccata dimiserunt. Secundo horum contrarietas sic potest solvi. In sacrificio semper tria fuerunt: scilicet ipsum sacrificium, personae offerentium, peccatorum remissio. In singulis istorum duo attendebantur in sacrificio; caro, et sanguis animalis quod offerebatur. Et praeterea multo melius, scilicet res spiritualis quae ibi figurabatur, ut in agno vel vitulo Christus, in capra poenitentia, in bove vita robusta et activa, in ave sublimis et contemplativa, et sic de ceteris. Item personae offerentium duae sunt species; aliae dignae, aliae indignae. Indigni erant qui illa sacrificia tantum carnaliter attendebant. Digni autem qui ea spiritualiter attendebant, et in eis Christum figuratum, vel explicite vel implicite credebant, et secundum intellectum spiritualem vitam suam regebant. Item ibi erat remissio peccatorum: et hoc quantum ad duo: scilicet quantum ad poenam, idest quantum ad legis irregularitatem: vel quantum ad culpam, idest quantum ad conscientiae maculam. His visis, facile solvuntur quae de sacrificiis in Scripturis sacris contraria dici videntur. Revera enim illa sacrificia secundum se, scilicet opera operata, idest carnes et sanguis hircorum, nec placuerunt Deo, nec propter ea remisit culpam quantum ad culpam, idest, conscientiae maculam; sed tamen apud homines remissa reputabantur quantum ad quamdam legis poenam. Unde cum Apostolus uno loco dicat, "Impossibile est sanguine hircorum auferri peccata;" et in alio, "Omnia pene in sanguine mundantur secundum legem;" primum intelligendum est quantum ad animae culpam; secundum quantum ad carnis poenam. Unde ad Heb. 9: "Sanguis hircorum et vitulorum, et cinis vitulae aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis." Glossa: "Sanctificat, idest a peccato mundat, idest a poena legis, ad emundationem valent non animae, sed carnis." Verumtamen justorum sacrificia non secundum se, ut dictum est, sed propter fidem Salvatoris, quem in illis venturum, et pro redemptione mundi credebant, Deo placebant, et eis remissionem peccatorum quantum ad poenam supradictam et quantum ad culpam animae valebant. Ad Gal. 3: "Ex operibus legis non justificatur homo, nisi per fidem Jesu Christi." Hebr. 11: "Fidem plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit Domino;" plurimam, idest acceptabiliorem et plus sibi valentem. Intellexit enim et credidit in agno, quem Deo obtulit, hostiam meliorem, idest Salvatorem, quo non Cain, et ceteri indigni. Gen. 10: "Respexit Dominus ad Abel, et ad munera ejus." Tertio causa institutionis legalium sacrificiorum est assignanda. Cum enim a Deo instituta sint,

qui nihil sine causa facit, et tamen mutanda erant; quaeri potest causa institutionis eorum. Ad hoc breviter dicendum, quod licet per se non valuerant ad remissionem culpae, tamen multum utilia fuerunt ad doctrinam sapientiae. Data sunt quippe servis ad tempus tamquam signa rerum meliorum, et quasi parvulis tamquam characteres librorum, in quorum proprietatibus et modulis offerendi proficerent in disciplina verae fidei, ut adepta vera scientia, deficerent elementa, et collata veritate cessarent umbrae et signa. Deut. 11: "Ponite verba mea in cordibus vestris, et suspendite pro signo in manibus, et scribite ea in postibus et januis." "Ponite in cordibus legalia," scilicet quantum ad moralia, quae semper sunt servanda: "suspendite ea pro signo in manibus," quantum ad manufacta tabernacula et hujusmodi, quae pro tempore sunt tollenda: "scribite in postibus et januis," sacrificia, scilicet oves et boves quasi litteras parvulorum, in quibus multa bona sunt discenda, et praecipue: ¹ scilicet fides Salvatoris, forma de moribus, spes de caelestibus. Primum poterant discere de sacrificiis ovium, secundum in sacrificio taurorum, tertium in sacrificio animalium extra castra combustorum. De primo Isaiae 53: "Sicut ovis etc." Cum ergo ovis offerebatur, poterant tria de vera fide discere: scilicet Salvatoris innocentiam, mansuetudinem humani generis, per mortem Christi redemptionem. De secundo Daniel. 3: "In spiritu humilitatis etc." Sicut in holocaustis arietum et taurorum. Cum ergo cornuta animalia in holocaustum, idest per ardorem ignis in cinerem redigenda offerebantur, poterant de bonis moribus tria discere: scilicet ut daemonibus et vitiis resisterent, Dei et proximi amore arderent, cordis et corporis humilitatem in omnibus conservarent. De tertio Lev. 4. Hebr. 12: "Quorum animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per Pontificem, horum corpora cremantur extra castra." Sanguis animalium significat animas justorum. Cum haec fiebant, poterant tria discere de spe obtinendae caelestis gloriae; quae sunt poenitentia viventium, Salvatoris officium, bonorum suffragium. Primum discimus in illo quod corpora extra castra cremabantur; quia ibi corpora cremare, est fideles extra delicias et voluptates saeculi poenitentiam agere. Secundum in eo quod sanguis inferebatur per Pontificem in sancta sanctorum; quia hoc est animas justorum post hanc vitam beneficio Christi in caelum assumi. Tertium in eo quod sanguis per Pontificem in sancta delatus valuit ad remissionem peccatorum hominum vivorum: quia hoc est animas bonorum jam per Christum in caelum sublevatas intercedere pro peccatis exulum adhuc in mundo relictorum. De primo 2 Timoth.: "Fidelis sermo. Nam si commortui sumus," scilicet agendo poe-

¹ Forte et praecipua.

nitentiam: "et vivemus," recipiendo vitam aeternam: "si sustinebimus, et conregnabimus." Ad Rom. 8: "Non sunt condignae passiones etc." Ecce quod poenitentiam agere, et mala in hoc mundo sustinere, valet ad spem obtinendae caelestis gloriae. De secundo Joan. 14: "Iterum venio, et accipiam vos ad me." Ecce quod Domini pietatis officium valet ad spem caelestium. Cant. 5, dicunt hujusmodi: "Quo abiit dilectus tuus, o pulcherrima mulierum?" respondit Beata Virgo: "Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum, ut pascat in hortis, et lilia colligat," idest, animas beatas vel castas de mundo assumat, et ad caelestia perducatur. De tertio Oseae 1: "Ego exaudiam caelum, et illi exaudiant terram," idest, sanctorum precibus qui sunt in caelis, salvantur qui habitant in terris. Ecce orationes sanctorum valent ad spem caelestium. Apoc. 8: "Ascendit fumus aromatum de orationibus," scilicet de manu Angeli coram Deo, quia scilicet sancti offerunt orationes pro nobis Christo, et Christus Patri suo ut peccatorum recipiamus remissionem, et ad eorum perveniamus societatem.

CAPUT IV.

De tertio circa sacrificium notando, scilicet sacrificii nostri excellentia.

"Venite, comedite etc." Tertio notatur nostri sacrificii, scilicet corporis Christi excellentia, quae praecellit omnia legis sacrificia triplici ratione: scilicet honestatis, quoad saeculum: dignitatis, quoad Deum: virtutis, quoad suae bonitatis effectum. Primo excellit ratione honestatis: quod probatur a tribus: ab exteriori specie, a virginali origine, a spiritali dulcedine. Primo probatur hujusmodi honestas ab exteriori specie: quia sub nulla alia qualitate cibi posset tam munde, tam pulchre, tam honeste ministrari, sicut sub specie panis et vini. Non enim sequuntur hoc inconvenientia multa, quae sequebantur illa cruenta legis sacrificia. Prov. 14: "Melior est buccella sicca cum gaudio, quam domus plena victimis cum jurgio." Buccella sicca est sacrificium nostrum sub munda specie panis et honesta. Zachar. 9: "Quid bonum et quid pulchrum ejus, nisi frumentum electorum, et vinum germinans virgines?" Secundo probatur honestas ejus, quod a nulla corruptione, sed a virginali flore sumpsit exordium. Eccl. 24: "Flores mei fructus honoris etc.," quasi diceret: Flores pudicitiae et virginitatis versi sunt in fructum nobilissimae et honestissimae prolis. Augustinus: "Nobilitas matris est ex deitate prolis, et nobilitas prolis ex virginitate matris." Can. 3: "Egredimini,"

Glossa, "ab ignorantia infidelitatis, et videte regem, idest Jesum Christum, in diademate, idest carne quo coronavit eum mater sua, idest honestavit in hoc quod est virgo." Tertio probatur honestas hujus sacrificii a spiritali dulcedine pietatis, qua cunctos christianos ad se attrahit. Ut enim dicit Tullius: "Honestum est, quod sua vi nos ad se trahit et allicit," ut scilicet res virtuosa, maxime vero talis qui abundat dulcedine pietatis: et talis res est Sacramentum dominici corporis. Eccl. 49: "Memoria Josiae in compositione odoris facta opus pigmentarii." Memoria Josiae est memoriale Salvatoris, vel sacrificium altaris: hoc factum est opere pigmentarii, scilicet ex pretiosis operibus divinitatis et humanitatis suae, ut suavissimo honestatis et pietatis odore ad se trahat fideles Ecclesiae. Cant. 1: "Oleum effusum nomen tuum." Hic omnes qui vere credunt, ob spem gratiae et devotionis ad hoc sacrificium videndum et adorandum ad Ecclesiam frequenter et ferventer accurrunt. Secundo excellit ratione dignitatis; quod probatur a tribus rebus pretiosissimis, ex quibus consistit: scilicet ex carne Christi mundissima, anima justissima, deitate altissima. Haec tria in agno Paschali figurata sunt, in nostro sacrificio vere perfecta sunt. Exod. 12: "Caput agni cum pedibus et intestinis vorabitis." Caput agni significat deitatem, intestina animam, pedes carnem: ecce in Christo Deus, anima et corpus; propter quod dicitur, Ave salus mundi, deitas integra, verus homo. Ex carne, scilicet, et anima propter tantae dignitatis excellentiam habet sacrificium nostrum prae aliis triplicem praerogativam: Deo namque secundum se acceptum est, Angelis reverendum, hominibus adorandum. Primum est propter animam justam, secundum propter carnem mundam, tertium propter divinitatem summam. De primo Malach. 3: "Placebit Deo sacrificium Juda," idest Christi justi regis. Sacrificium Juda Domino placet, quia Corpus Christi oblatum Deus Pater approbat, in quo scilicet se maxime humiliavit usque ad mortem Patri obediendo, de diabolo triumphando, et genus humanum redimendo. Eccl. 30: "Sacrificium justi acceptum est, et odor suavitatis in conspectu Altissimi." De secunda Matth. 22: "Ubi cumque fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae." Leo Papa: "Circa corpus Domini aquilae sunt quae spiritalibus alis circumvolant: videlicet Angeli sancti, spiritus mundi, munditiam amantes, mundum corpus Domini venerantes et praesentes fideles protegentes." Gregorius "Quis fidelium dubium habere possit in ipsa hora immolationis caelos aperiri, et in illo Christi mysterio Angelorum adesse choros, summa et in ima sociari?" De tertio Psalm. 95: "Adorate scabellum:," et Isa. 66, dicitur: "Terra autem scabellum pedum meorum." Terra scabellum Dei significat carnem Christi,

quae originaliter de terra est. Haec est nobis adoranda, quia sancta, quia Deo unita. Augustinus: Sciendum quia in Christo terra, idest caro, sine impietate adoratur. Qui enim terram adorat, non terram intuetur, sed illum potius cujus scabellum est, propter quam adorat. Augustinus: Dicunt haeretici, quid est quod carnem illius, quam creaturam non negas, cum divinitate adoras, et ei non minus quam divinitati deservis? Respondeo: Dominicam carnem perfectam humanitatem ideo adoro, quia a divinitate suscepta, et divinitati in unitate personae unita. Si hominem separaveris a Deo, illi non credo, nec servio: velut si quis purpuram vel diadema regis per se jacens inveniatur, nunquam eam adorabit. Cum vero ea rex fuerit indutus, periculum mortis incurrit, si eam cum rege adorare contempserit. Sic etiam in Christo humanitatem non solam vel nudam, sed divinitati unitam, scilicet unum filium Dei, verum Deum et verum hominem si quis adorare contempserit, aeternaliter morietur. Alexander Papa: "Nihil in sacrificiis majus esse potest, quam corpus et sanguis Christi." Tertio excellit ratione virtutis, idest propter effectum suae bonitatis. Habet enim triplicem bonum actum in triplici statu fidelium: in mundo, in purgatorio, in caelo. In primo statu peccata relaxat; in secundo poenam gravem alleviat; in tertio gaudium magnum generat. Hinc est, quod tripliciter missae celebrari solent: pro salute vivorum, pro requie defunctorum et pro gloria beatorum. Unde et hostia in tres partes frangitur, ut virtus sacrificii corporis Domini in praedicto triplici statu demonstraretur. De primo Levit. 5: "Anima quae peccaverit per ignorantiam offeret arietem immaculatum," idest Christum. Glossa: "Unde canitur, Agnus Dei etc." Gregorius: "Dominus dedit nobis Sacramentum salutis, ut quia quotidie peccamus, et ille jam pro nobis mori non potest, per hoc Sacramentum remissionem consequemur." De secundo Levit. 27: Dedi vobis sanguinem, ut super altare meum expietis pro animabus vestris, et sanguis pro animae piaculo sit; et ideo caro et sanguis Christi recte pro animabus defunctorum offerantur, ut a poena purgatorii, qua pro residuo poenitentiae ligati sunt, absolvantur." Augustinus: Orationibus et elemosynis sanctae Ecclesiae et sacrificio salutari non est dubium defunctorum animas relevari, ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerant in hoc mundo." De tertio Levit. 10: "Pectusculum sacrificii, quod oblatum est, edetis in loco mundissimo tu et filii tui et filiae tuae tecum." Pectusculum, quod scilicet optimum est et dulcissimum animalis, significat dulcedinem corporis Christi, in quantum comeditur in loco mundissimo, idest in quantum delectat beatos in caelo, in eo quod plurimum gaudeant et congratulantur in hoc sacrificio de me-

moria Redemptoris, de aspectu nostrae salutis, de admiratione divinae bonitatis. Vel certe pectusculum comedetur in loco mundissimo, quia dulcedine corporis Domini, qua hic pascimur in velamine et Sacramento, ea fruuntur beati visione manifesta in caelo. Apocal. 2: "Vincenti dabo manna absconditum," Glossa, meipsum, qui sum panis vitae: quod manna etsi nunc manet absconditum, tunc fiet manifestum habens omnis saporis suavitatem." Hinc dicit collecta, "Perficiant in nobis, Domine, Sacramenta quod continent, ut quae specie gerimus, rerum veritate capiamus," idest Christi corpore manifesta visione perfruamur, secundum illud: "Qui diligit me, diligitur a Patre meo, qui est in caelis." In illa Domini visione erit nobis omnis¹ boni plena fruitio. Psal. 16: "Adimplebis me laetitia cum vultu tuo, satiabor cum apparuerit gloria tua."

CAPUT V.

De tertia causa institutionis, qui est cibus hominis.

"Caro mea vere est cibus." Thema proprium, quod Corpus datur in cibum. Tertia causa institutionis est cibus hominis. Circa hoc quod Dominus Corpus suum dat in cibum, triplex potest ratio sapientiae Dei assignari: scilicet divinae liberalitatis magnitudo. Cum enim summe sit bonus, summa eum decet liberalitas. Sed nulla hac major esse potest. Probatur autem ejus liberalitas in hoc facto quantum ad tria: primo quantum ad magnificentiam doni; secundo quantum ad nobilitatem dantis; tertio quantum ad utilitatem accipientis. Primo quantum ad magnificentiam doni: quia largitor omnium bonorum in hoc Sacramento dat seipsum, et hoc largissime, quia dat proprium corpus in cibum, secundum quod dicit, "Accipite et comedite." Hic est summus gradus divinae largitatis quantum ad donum. Hic gradus quidam proponi possunt divinae largitatis, quibus homini largitus est omnia bona sua; et sic patebit quod hic est summus. Primus gradus est, quod largitus est homini caelum et terram, et omnes irrationabiles creaturas ad serviendum Eccl. 17: "Deus creavit de terra hominem, et dedit ei potestatem eorum quae sunt super terram." Gen. 2: "Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram;" Deuter. 4: "solem et lunam et omnia astra caeli creavit Deus in ministerium cunctis gentibus;" Matth. 5: "Deus solem suum facit oriri super bonos et malos;" Actuum 13: Deus non sine testimonio semetipsum reliquit benefaciens, de caelo dans plu-

¹ Al. omnia.